

Van Code Rood naar groen licht

Hoe verder met de weidevogels in Nederland?

— Astrid Manhoudt (Hogeschool Van Hall Larenstein), Carleen Weebers (BoerenNatuur) en Celine Roodhart (Vogelbescherming Nederland)

Op 16 september 2020 bespraken dertig beleidmakers, onderzoekers en beheerders op initiatief van BoerenNatuur in samenwerking met de WUR, Hogeschool van Hall Larenstein, Sovon, LandschapenNL en Vogelbescherming Nederland, de vraag hoe we het weidevogelbeheer in Nederland naar een hoger plan kunnen tillen. Want het gaat nog steeds niet goed met de weidevogels en steeds vaker rijst de vraag of we, ondanks alle goede wil en inzet, de weidevogels nog wel kunnen redden in Nederland. De experts brachten in beeld waar de kansen liggen in beleid, onderzoek en praktijk. Zij vinden unaniem dat intensief graslandgebruik niet verenigbaar is met een goede bescherming van weidevogels.

> Beleid

Een eerste belangrijke conclusie van de aanwezige experts is dat zij allemaal een sterke landelijke regie, visie, wettelijke bescherming en samenwerking missen voor de weidevogelaanpak. De doelen zijn daardoor onvoldoende concreet per gebied en nog steeds verdwijnen leefgebieden van de weidevogels. In Friesland is bijvoorbeeld het gebied de Warren aangewezen als 'weidevogelkansgebied'. Helaas mag een projectontwikkelaar hier luxe watervilla's bouwen. Voor de com-

pensatie hiervan wordt 34.000 euro gereserveerd, maar of dit ook tijdig kwalitatief goed leefgebied als alternatief gaat opleveren voordat de villa's er staan, is maar zeer de vraag. Nationale regie, een wettelijke beschermingsstatus en doorvertaling van beleid van provinciale naar gemeenten kan ervoor zorgen dat aangewezen weidevogelgebieden gevrijwaard blijven van dit soort ontwikkelingen.

Dit is vooral belangrijk omdat onder andere de grutto zeer plaatstrouw is en jaarlijks terugkeert naar dezelfde locatie. Wanneer zijn leefgebied is verdwenen op die plek, moet de vogel uitwijken naar vaak marginaal leefgebied verder weg in de omgeving. De kans op broedsucces wordt daarmee elke keer kleiner. Dit soort ruimtelijke ontwikkelingen staan haaks op de instandhoudingsdoelstellingen voor de weidevogels in dit gedecentraliseerde beleid.

De deskundigen zien het aanstellen van een delta-commissaris Landbouwtransitie als een oplossing om een nationale aanpak (met een brug naar de Europese aanpak) te coördineren. In een dergelijk nationaal beschermingsplan moeten de doelen transparant vastliggen: een mooi afscheidscadeau aan minister Schouten! Dat lijkt misschien op het Aanvalsplan Grutto maar dat plan vindt niet iedereen even goed omdat het te veel een top-down benadering zou zijn. Een nationaal beschermingsplan staat of valt bij de manier waarop het mensen erbij betrekt.

Een nationaal beschermingsplan zou op landelijk niveau de basis moeten bieden om de beheerpraktijk en het ecologische doelbereik van het agrarisch beheer en natuurbeheer jaarlijks te evalueren en aan te scherpen. Vooral de samenhang tussen natuurreservaat en het agrarisch natuurbeheer heeft nog veel aandacht nodig. Er is bijvoorbeeld nog veel agrarisch peil binnen weidevogelmozaïeken dat haaks staat op goede leefomstandigheden voor weidevogels. Dat is een van de voorbeelden waaruit blijkt dat overheden

foto Annemarie Loof

en uitvoerders nog te veel redeneren op wat inpasbaar is in de bedrijfsvoering in plaats van te redeneren vanuit wat nodig is voor de vogels. Daarnaast kan het nationaal plan laten zien welke koppelkansen er zijn met veenweide- en klimaatdoelen. Zo kan het vernatten van polders om COD vast te leggen ook de weidevogels geschikt broed- en opgroeibiotop bieden.

De experts willen dat provincies voor beleid en uitvoering een langetermijnperspectief (twintig jaar) bieden. Een mozaïekcoördinator (per gebied of per provincie) bewaakt tijdens het broedseizoen dat er voldoende aaneengesloten leefgebied beschikbaar blijft en dat kuikens voldoende voedsel en dekking hebben om vliegvlug te worden. De coördinator evalueert met alle betrokkenen na ieder broedseizoen of het mozaïekbeheer heeft gefunctioneerd voor alle doelsoorten.

Verder roepen de experts op om niet meer alleen de opbrengstderving en extra arbeid te vergoeden of vergoedingen (bijvoorbeeld in de keten) te koppelen aan de geleverde liters melk. Beter zou het zijn om het aantal werkelijk gerealiseerde hectares leefgebied te vergoeden en ook een vergoeding te hebben voor het verdienmodel en de omschakeling daar naartoe.

Onderzoek

Volgens de aanwezige onderzoekers is het vaak lastig om onderzoeksresultaten toepasbaar te maken. De oplossing hiervoor lijkt simpel: werk vooraf, tijdens en achteraf met een klankbordgroep met grondeigenaren om zo communicatie over aanpak en verwachtingen op tijd te starten. Zo creëer je begrip en vaak ook enthousiasme bij de grondeigenaren om er mee aan de slag te gaan, ook als de resultaten laten zien dat onderdelen

van de agrarische bedrijfsvoering niet verenigbaar zijn met goed leefgebied voor weidevogels. Door wetenschappelijk onderzoek om te zetten naar concrete en praktisch voorstellen voor de uitvoering, kunnen beheerders meteen aan de slag met nieuwe inzichten uit onderzoek. Ook het ophalen van ervaringen uit het veld en deze actief te delen in bijeenkomsten, via internet of nieuwsbrieven, hoort hierbij. Belangrijk is ook om de kennis goed toegankelijk te maken en op te splitsen naar de verschillende doelgroepen (beheerders, studenten, agrarisch ondernemers, gebiedscoördinatoren).

Beheerpraktijk

Een goed weidevogelleefgebied is een gebied waarin weidevogels in alle rust kunnen broeden en hun kuikens vliegvlug kunnen worden en waar deze kuikens ook naar terug kunnen keren

als broedvogels. Uit onderzoek blijkt dat goed weidevogelgebied aan de volgende voorwaarden moet voldoen:

- Het is een groot aaneengesloten gebied van minimaal 1000 ha met een kern van minimaal 200 ha open, soorten- en structuurrijk grasland met hoog waterpeil en plas-drassen.
- Tot half juli staat het grondwater midden in de percelen 0 – 20cm onder het maaiveld.
- Er wordt alleen ruige mest of bodemverbeteraar uitgereden, als dat nodig is.
- Bij voorkeur wordt alleen gemaaid en afgevoerd (2 keer per jaar) nadat alle kuikens vliegvlug zijn.
- Beweiding en maaien vindt alleen plaats om meer variatie in het mozaïek te krijgen of om de grasgroei te remmen.

Goed weidevogelbeheer zorgt dus voor veel variatie in beheer, voor nattigheid, nauwelijks

bemesting, extensieve beweiding en laat in het seizoen maaien. Dit past anno 2021 alleen bij ondernemers die echt gemotiveerd zijn om de weidevogels te beschermen. Maar zelfs voor hen is het lastig omdat in een polder vaak veel verschillende belangen spelen en er een gebrek aan regie is. Dit is op te lossen door allereerst de gedeelde uitgangspunten voor jaarrond beheer en inrichting van een gebied vast te leggen in een gebiedsplan waarin de ecologie van de weidevogels voorop staat. Betrek daarbij minimaal een ecooloog van de provincie, een hydroloog van het waterschap, een gebiedscoördinator, terreinbeheerder, grondgebruiker en de wildbeheereenheid. Belangrijk voor zo'n gebiedsplan is dat acties concreet zijn, inclusief deadlines en evaluatiemomenten met alle uitvoerders, en dat het plan op basis van ervaringen bijgesteld kan worden. Betrek gemeenten en provincies ook bij de gebiedsplannen om zo ongewenste ruimtelijke ontwikkelingen te voorkomen. Voor terreinbeheerders is het belangrijk om samen te werken met grondgebruikers en pachters. Het gebiedsplan en een langetermijnvisie kan terreinbeheerders helpen om die samenwerking op te zoeken. Praktische afspraken over samen tellen, de telsystematiek, het delen van beheer-

optimalisatieplannen én resultaten met elkaar, helpt hierbij. En ga vooral regelmatig met elkaar op veldbezoek! Dit gebeurt bijvoorbeeld al in It Fûgelweb Súdwest Kust Friesland (zie kader).

Redden?

Veel aanwezigen denken dat landelijke en provinciale sturing, bijvoorbeeld met een deltacommissaris Landbouwtransitie, essentieel is om te kunnen komen tot een aanpak die leidt tot het redden van de weidevogels. Gezamenlijk kunnen provincies en het rijk dan concrete doelen, zowel voor natuurinclusieve landbouw, financieel en beleidsmatig, in een nationaal beschermingsplan benoemen en zorgen voor de realisatie. De weidevogels moeten dan echter wel bij alle betrokken partijen op nummer 1 staan. Ruimtelijke ontwikkelingen in belangrijke weidevogelgebieden kunnen dan alleen nog maar worden toegestaan als de weidevogels daar geen schade van ondervinden. Dat vereist een nationale regie met concrete doelaantallen voor weidevogels. Als daar vervolgens een stevige financiële basis onder ligt voor boer en beheerder, kunnen we de weidevogels nog redden in Nederland.<

astrid.manhoudt@hvhl.nl

Verzoeken

De experts hebben een aantal organisaties om specifieke acties gevraagd:

- (1) Aan BoerenNatuur is gevraagd om meer mogelijkheden te bieden voor collectieven om kennis uit onderzoek te vertalen naar de praktijk.
- (2) Aan Vogelbescherming Nederland is gevraagd of ze willen investeren in kennismontage en toegankelijk materiaal over (onderzoek aan) weidevogels.
- (3) Aan OBN Deskundigenteam Cultuurlandschap is gevraagd om in gebiedsprocessen meer aan kennisuitwisseling en gegevensuitwisseling te doen.

Vogelweb Zuidwest kust Friesland

In Zuidwest Friesland werken het collectief, de terreinbeherende organisaties, grondeigenaren en de provincie samen om de inrichting van het gebied op orde te krijgen en de predatie te verminderen. Partijen hebben in beeld gebracht waar opgaande bomen, struiken en overhoeken een negatief effect hebben op de weidevogels doordat deze de predatiedruk in het gebied verhogen. Boeren en particulieren zijn gevraagd om preventief bosjes te snoeien of te verwijderen. Dit vraagt een nauwe samenwerking met de gemeente, ProRail, Wetterskip Fryslân, de terreinbeheerders en het agrarisch collectief, waarbij men elkaar houdt aan gemaakte afspraken. Door regelmatig overleg in 'It Fûgelweb' is iedereen gemotiveerd en worden de afspraken nagekomen.

foto Mark Kuyper

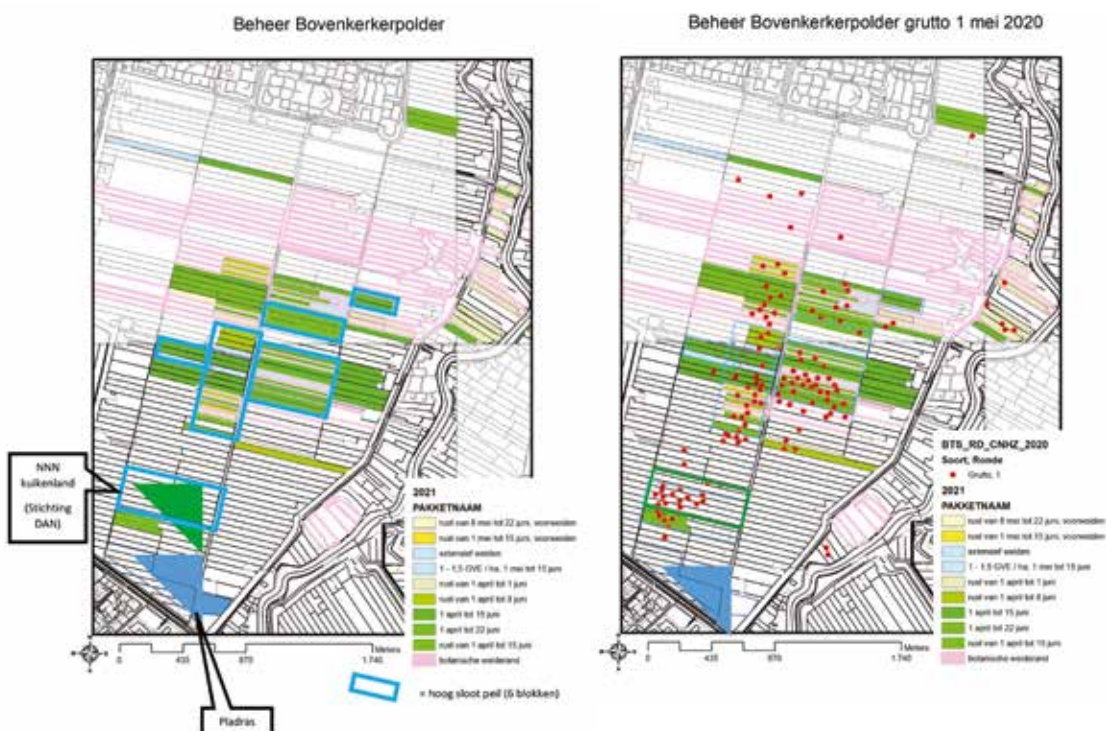
Foto Astrid Manhout

Succesvol weidevogelmozaïek in de Bovenkerkerpolder met plasdras, uitgesteld maaibeheer, kuikenland, extensieve beweiding en kruidenrijke graslandpercelen.

Natuurpolderplan Bovenkerkerpolder

In de Bovenkerkerpolder werken (melk)veehouders, de stichting Duurzaam Agrarisch Natuurbeheer en het agrarisch collectief Noord-Holland Zuid aan weidevogelbeheer. Ingeklemd tussen snelwegen en een woonwijk lukt het boeren daar grote aantallen grutto's en andere weidevogels succesvol te laten broeden. Dit komt door de jarenlange gezamenlijke inzet voor het gebied. Boeren en natuurorganisaties werken met elkaar aan verschillende initiatieven. In 2017 hebben 21 boeren de coöperatie Boeren van Amstel Natuurzuivel opgericht. Zij produceren melk en yoghurt voor Amsterdam en omstreken. De

leden van de coöperatie ontvangen een beloning op basis van hun inzet voor het weidevogelbeheer, dus niet voor de hoeveelheid melk die ze leveren. De hoeveelheid vernatting in combinatie met kruidenrijk grasland met uitgestelde maaidatum bepaalt de hoogte van de beloning. Elk jaar bespreekt de gebiedscoördinator met alle boeren de doelen van het natuurpolderplan om gezamenlijk te bepalen wat er dat voorjaar nodig is voor het behouden van het broedsucces van de weidevogels. www.boeren-vanamstel.nl

Trots op onze weidevogels

In 2019 en 2020 stond binnen de campagne Grutsk op ús Greidefûgels ("trots op onze weidevogels") kruidenrijk grasland centraal. 300 boeren zijn aan de slag gegaan met het inzaaien van inheemse kruidenrijke zaadmengsels. Het Nordwin College, Hogeschool Van Hall Larenstein, de Bond voor Friese Vogelwachten en de provincie Fryslân begeleiden de boeren. Boeren konden bij Van Hall Larenstein terecht als ze vragen hadden over de geschiktheid van een perceel, het moment van zaaien of de meest geschikte aanpak voor het inzaaien. Daarnaast is de opkomst van de zaadmengsels gemonitord door studenten bij de boeren. Inzaaien in het najaar, na het frezen of licht ploegen van de zode, leidde tot de beste opkomst en kieming van de kruiden in de mengsels.

Tips voor een gebiedsgerichte aanpak

Voor een goede gebiedsgerichte aanpak is samenwerking met alle uitvoerders in het gebied belangrijk. Door samen te werken aan een gebiedsplan, de uitvoering, de monitoring en vervolgens de evaluatie, groeit de betrokkenheid en gevoelde verantwoordelijkheid. Doorloop deze cirkel meerdere keren met je gebied. De volgende negen tips voor een weidevogelgebied maken deze aanpak succesvol voor de mozaïekcoördinator en/of terreinbeheerder:

1. Inventariseer eerst waar de organisaties en andere betrokkenen zelf vinden wat nodig is voor de weidevogels in het gebied.
2. Zorg voor een gezamenlijk lange termijn doel voor het gebied.
3. Monitor en gebruik beschikbare monitoringsdata, niet alleen van weidevogels, maar ook van kruidenrijke (oude) graslandpercelen, waterstanden, projecten in het verleden, bodemleven en insecten.
4. Breng partijen samen, ga met elkaar in overleg, geef elkaar opbouwend advies.
5. Laat ideeën van binnenuit en buitenaf komen. Nodig externen uit om advies te geven.
6. Gebruik procedures omdat ze structuur en zekerheid brengen (ook al kosten ze tijd).
7. Evalueer, ook tussentijds, en geef positieve feedback over wat bereikt is en wat nog meer aandacht behoeft en waarom.
8. Werk samen met boer, loonwerkers, vrijwilligers, boswachters en bestuurders: iedereen kan het verschil maken.
9. Zorg voor een gebieds(mozaïek)coördinator en zet een samenwerkingsverband op voor liefst meer dan 15 jaar.